

Do vánoční přílohy jsme pro vás připravili

❄️ Betlém – tradiční symbol Vánoc ❄️

Jaké zvyky zažili naši senioři ❄️ Panská láska

❄️ Vzácné okamžiky tohoto roku ❄️

Létající švec ❄️ Všehochuť z přelomu let ❄️

Jiný kraj, jiný mrav

Někde kapustnica a krupicová kaše, jinde zase zajíc

Když se řekne Vánoce, mnozí si vybavíme fronty, peníze, nervy a shon. Ale ještě jsou tací, kteří uznávají Ježíška a mluví k nim i vánoční zvyky a obyčeje. Například senioři. Vypravila jsem se za nimi do jednoho lounského domu s pečovatelskou službou, kde chodby už voněly cukrovím.

❄️ **Vánoce byly chudé a moc hezké**

Paní Irena Poláčková (*1931) prožívala dětství v Žilině v chudé rodině. „Jsem ze sedmi dětí. Tatínek pracoval v továrně na pražce a térový papír. Maminka posluhovala. Jsem katolička a zvyky stále dodržuji, zvláště půst na Velký pátek. Ten den bych maso nepozřela.

O Vánocích muselo být vzorně uklizeno, podlaha dočista vymetená. Smetí vynášela nejstarší sestra. Když je vysypala, zdvihla koště a čekala, odkud se ozve pes. Říkalo se, kde zaštěká, tam se dívka vdá.

Na vánoční jedličku jsme věšeli bonbonky vlastní výroby – kostky cukru, zabalené do papíru.

Na Vánoce se pekla vánočka. Kdepak rozinky, jen veliký kus zapleteného sladkého těsta. K Vánocům patřil i štrůdl – placka kynutého těsta, do které maminka zatočila povidla. Místo cukroví se jedly rozvařené sušené švestky. Jídávali jsme jídali i zvláštní oplatku, podobnou hostii, ale tuhle pekla naše maminka a dávala nám ji s medem. A předtím každému udělala na čele křížek.

Jako děti jsme se nesměly dotknout stolu. V šest jsme se pomodlili, zazpívali Tichou noc, přečetli úryvek ze Svaté knihy a pak teprve jedli. Typické štedrovecerní jídlo naší rodiny byla polévka ze šťávy z kyselého zelí, do které maminka zavařila houby a zahustila pokrm máslovou jíškou. Moc dobré! Pak byla krupicová kaše a následovaly malé prázdné buchty, které se namáčely do mléka a sypaly mákem.

Co jsme dostávali za dárky? Někdy nám tatínek vyřezal panenku ze dřeva, jindy vyrobil sánky. Bylo nás ale sedm, takže to většinou bývaly tři oříšky a jablíčko.

Na Štědrý den se chodilo do kostela hned dvakrát, na malou omšu a na půlnoční. Večer přicházeli pod okno cikáni a krásně hráli. Dostávali pít a buchty.

Jak Štědrý den, tak na Boží hod musela být rodina pěkně doma pohromadě. Až druhý svátek vánoční se chodilo po návštěvách. Vánoce byly chudé a moc hezké.“

❄️ **Podával se zajíc načerno**

Pan Oldřich Vild (*1922) pochází ze selské rodiny ze Třtění, vyznáním z Husova sboru.

„O Štědrém dni jsme nejedli, a když, tak jenom hubená jídla, k obědu nejvýš tak kafe a vánočku. Pil se čaj a punč. Před večerí jsme se modlili. Pokaždé byl zajíc načerno, a jako děti jsme ho svorně nenáviděli.“

„Já ho taky nesnášela. Zajíc se nechal viset, aby se odležel. Když ho tatínek stahoval, bylo maso promodralé. Zajíc načerno je ve sladkokyselém omáčce s mandlemi, rozinkami, povidly, perníkem. Rozinky plavaly v omáčce jako utopené mouchy. Taky byla čočka, aby se nás držely peníze. Přísný tatínek dbal, abychom ochutnali ode všeho. Bylo mi líto, že ta nejhorší jídla musí být na ten nejlepší večer. Hned, jak jsem se vdala, jsem toho nešťastného zajíce odbourala,“ přidává se lounská rodačka Milada Pařízková (*1928).

Ze zvyků oba vzpomínají na lití olova a ořechové skořápky se svíčkou. Každý si skořápku pustil

Každý z nás nosí v srdci jiné Vánoce. ty svoje. Jistě i autorky tohoto zajímavého betlému, jimiž jsou postoloprtské učitelky.

v umyvadle, a komu se rozjela, věřil, že bude ten rok cestovat. Oba zažili, když dívky házely botou a zjišťovaly, zda a kam se vdají. Pan Vild pamatuje, jak děvčata klepala bezem a říkala: Třesu, třesu bez, ať zaštěká pes, kde můj milý dnes...

„Na Štědrý den večer jsme se sestrou koukaly ze záchodového okénka, zda už jede Ježíšek. A jednou byla mezi mraky taková šikmá dráha a já byla nadšená, že už má připravenou cestu a brzy po ní na saních přijede. Psávali jsme, milý Ježíšku, přála bych si... třeba brusle na klíčku – šlajfky. Můj táta vyráběl lyže, tak ty. A nikdy pod stromčekem nechyběla knížka. Po té jsem hmátla jako první a uklidila se s ní do koutka.“ - „Můj nejkrásnější dárek byl houpací kůň. Nesčíslněkrát jsem z něho přepadl...“

Zatímco ve Třtění u Vildů se jedli hlavně ti zajíci – také na smetaně a nadivoko, paní Pařízkové se vybavuje bramborový salát a vinná klobása, o svátcích pak husa. „Jednou měla ohromná játra, kilo deset. Večeři jsme z nich měli celá rodina. Na Nový rok se husa dělat nesměla, to by ulétlo štěstí.“

U Pařízků pod štedrovecerní talíř dodneška dávají drobné mince. „Pak je zabalíme a celý rok nosíme v peněženke, aby se nás držely. Později jsme začali nosit ırybí šupiny. Dalším zvykem bylo nosit kostičky ze štedrovecerního stolu na dvůr pod třešeň.

U Vildů zase nikdy nezapomněli odnést kousek vánočky krávé a prasátkům. „Tehle zvyk jsem dodržoval, i když jsem pak hospodařil po komunismu. Hospodář navíc chodil děkovat polím.“

se budeš koupat,“ významně se usmívá pan knihovnik.

❄️ **Pletené šatičky, naleštěná jablíčka**

Paní Věra Kaiserová (*1932) vyrůstala jako jedináček v lounské železničářské rodině. „Vánoce nebyly pokaždé stejné. Tatínek pracoval na směny, a když mu vyšla šichta na Štědrý den, tak doma nebyl. Asi největší radost jsem měla, když jsem jako děvčátko dostala pletené šatičky.“

Úplně jinak prožívala Vánoce Libuše Šplíchalová (*1933) ve volyňském Kupčovu.

„Naše Vánoce mívaly především rozměr duchovní. V obci byl velký evangelický sbor a my, děcka, jsme chodili do nedělní školy a pilně nacvičovali vánoční pásmo s písničkami, básničkami. A pak, na Štědrý den jsme se všichni ššli v kostele na slavnostním shromáždění u velikého ozdobeného smrku. Po kázání vystupovaly děti. Každé dostalo vánoční balíček, který nachystaly ženy ze sboru. Bylo v něm cukroví, co maminky napekly, oříšky, jablíčka.

U nás se nezpívaly lidové kole- dy, ale duchovní písně vánočního charakteru z evangelického zpěvníku. Živě vzpomínám na píseň V Sýrii pod nebem hvězdnatým... tu kupičovský sbor zpíval čtyřhlasně.

Z kostela jsme šli zasněženou zimní krajinou společně domů. K večeri jsme jedli, co dům dal, strídmá jídla. Nechyběla vánočka, cukrové hvězdičky a na mise naleštěná jablíčka. U stromčku jsme předčítali pasáž z bible o narození Ježíšově, a zpívali Narodil se Kristus Pán a rozdali dárčky, co kdo potřeboval. Naše Vánoce byly prochnuty především společnými bohoslužbami, společnou radostí, ze zvěsti o narození Páně.“

Připravila Květa Tošnerová

Štědrý večer nastal...

Ježíšek, Marie, Josef, pastýři i králové patří k symbolům Vánoc

Již mnoho století patří zobrazení narození Ježíška v jesličkách k symbolům Vánoc. Nelze s určitostí říci, kdy poprvé se tak stalo, ale po mnoho století patřil betlém v čase adventu k typické výzdobě kostelů. Bylo tomu tak i v českých zemích a to až do roku 1780, tehdy panovník Josef II. betlémy v kostelech zakázal s odůvodněním, že je to nedůstojné.

Tím však nevědomky dal podnět k jejich rozšíření mezi prostý lid, následně měšťanské a šlechtické kruhy.

A tak se v českých i morav-

ských zemích postupně rozšířila lidová tradice – betlemářství.

Zprvu betlémy vytvářeli lidoví řezbáři a malíři. V devatenáctém století se objevily první

Neobvykle působí betlém na kamenech, zhotovený ubruskovou technikou (decoupage).

Betlém ze slámy vyrobila Markéta Bartáková z Prahy.

tištěné jesličkové archy, tedy na papíře přetištěné části betlému připravené k vystřížení a sestavení. Jednalo se nejdříve o díla anonymních malířů, postupně se však na trhu objevovala díla renomovaných umělců, jmenujme například Mikoláše Alše či Josefa Ladu.

Po mnoho let, kdy se betlemářství v českých a moravských

zemích rozvíjelo, docházelo i k ustavení nepsaných pravidel ve stavění betlému, rozestavění jednotlivých figurek a časové postupnosti jeho stavby.

Samotný betlém se staví většinou 14 - 7 dní před Vánocemi. Tehdy se postaví jen krajina, chlév a kolem se rozestaví figurky oveček a pastýřů. O Štědrém dni se do chléva umístí Josef

s Marií a Ježíškem ležícím v jesličkách. A samozřejmě i oslík a volek. A od toho okamžiku, každý den, jsou přidávány nové a nové postavičky přinášející Ježíškovi dary.

Tak je tomu až do 6. ledna (den Zjevení Páně, či den sv. Tří králů), kdy se figurka představující Ježíška ležícího v jesličkách a nad ním stojící figurka Panna Marie vymění za jedinou figurku představující Marii se sedícím Je-

žíškem na jejím klíně. Také se odstraní figurky pastýřů a nahradí je průvod sv. Tří králů. A v neposlední řadě vystřídá anděla do té doby umístěného nad chlévem kometa přivádějící sv. Tří krále k jesličkám.

Vše končí většinou kolem 2. února (na Hromnice), kdy se betlémy ukládají.

Jaromír Tlustý (betlémy jsou součástí sbírky rodiny Poncarovy)

Většina lidí zná klasický betlém Mikoláše Alše.